

EKONOMIKA VEŘEJNÉHO SEKTORU

Kultura

Mgr. Simona Škarabelová, Ph.D.

4/12/2013

TEMATICKÉ OKRUHY:

- ◉ Různé definice pojmu „kultura“
- ◉ Dělení kultury
- ◉ Kulturní procesy, instituce a produkty
- ◉ Členění kulturních činností
- ◉ Efektivnost v odvětví kultury
- ◉ Ekonomické a sociální přínosy kultury
- ◉ Kulturní turistika
- ◉ Masmédia a jejich budoucnost

DEFINICE KULTURY

- ◉ „Naučím Vás říkat větu - JÁ NEVÍM“

(Karl R. Popper)

- ◉ Pády paradigmat
- ◉ = základní myšlenka postmodernismu
- ◉ Tzn. dualitu myšlení a vysvětlování
- ◉ Zájem zkoumat věci z různých pohledů, věd, snaha o komunikaci sociálních, společenských a přírodních věd
- ◉ Proto i různé, nejednotné chápání pojmu „kultura“

KULTURA

- Cicero - zušlechtování polí (cultura agri) - dovednost zaměřená k maximálnímu užitku a zisku
 - v přeneseném smyslu se pojem zušlechtování uplatnil i při úvahách o člověku a pěstování jeho dobrých vlastností.
- I. Kant - O domnělém počátku lidských dějin
 - Kultura je výrazem podřízení se určitému kultu, vzoru, ideál. Úsilí směřuje k jiným cílům, než jsou cíle spjaté s požadavky okamžiku.

KULTURA II.

- ◉ Kultura je naučená
- ◉ Kultura jako nebiologická adaptace člověka jako biologického druhu, kde se setkáváme s:
 - Artefakty - věci a znaky, svědčící o tom, že jsme se adaptovali
 - Kulturní regulativy - chování se podle norem
 - Ideje a komplexy idejí - pohádky, mýty, teorie
- ◉ Symboly kultury jsou základem důvěry v to, že tento časný svět není jediným světem, ve kterém se člověk pohybuje.

ANGLOAMERICKÉ ČLENĚNÍ PŘIPISUJE KULTUŘE 3 VÝZNAMY:

1. Hodnotící pojetí

- bere v úvahu jen pozitivní hodnoty, jako je umění, humanizující člověka

2. Globální (antropologické) pojetí

- vše, co člověk vytvořil neinstinktivní cestou (tzv. kumulativním chováním x chování v kruhu, člověk x šimpanz) - obyčeje

3. Dedukcionistická pojetí

- různé individuální, aplikované přístupy, např. organizační kultura, kultura bydlení, politická kultura, atp.

OSOBNOST ČLOVĚKA = CHOVÁNÍ + PROŽÍVÁNÍ, KTERÉ OPĚT OVLIVŇUJÍ POZNANÉ ARTEFAKTY. NA ČLOVĚKA PAK PŮSOBÍ:

- Biologický determinismus (sdílejí i zvířata):
 - Stav osobnosti
 - Endokrinní systém
 - CNS
 - Geny
 - Vegetativní systém
- Kulturní vzorce (typické pro člověka):
 - Obyčeje (ne/slušné)
 - Mravy (ne/mravné)
 - Zákony (ne/zákonné)
 - Tabu (ne/přirozené)
 - Při jejich nedodržení se počítá se sankcemi

DEFINICE KULTURY DLE UNESCO:

- „Kultura musí být považována za soubor distinktivních duchovních a hmotných, intelektuálních i citových rysů, které charakterizují společnost nebo společenskou skupinu, kultura zahrnuje vedle umění a písennictví také způsoby života, způsoby soužití, hodnotové systémy, tradice a přesvědčení“

ZÁKLADNÍ PRVKY EKONOMICKÉHO SYSTÉMU KULTURY:

○ kulturní procesy

- tvorba
- produkce
- zprostředkování a distribuce
- spotřeba
- ochrana a udržování kulturních hodnot

○ kulturní instituce

- Místo realizace kulturních procesů a produkce kulturních produktů

○ kulturní produkty

- Tj. realizace kulturních statků a služeb

DEFINICE UMĚNÍ:

- Umění je důležitou součástí lidského života a kultury, spoluvytváří naši identitu a podílí se na tvorbě společností uznávaných a respektovaných hodnot. Umění je považováno za sílu, jež život člověka i společnosti proměňuje, přináší nové ideje, podněty a způsoby myšlení o nás samotných i o společnosti, ve které žijeme, a utváří nové příležitosti pro další osobní i společenský rozvoj.
- Umění **vytváří naše kulturní dědictví**. Je považováno za vzácný statek, charakterizovaný talentem, kreativitou a osobnostními předpoklady, a jako takové je chráněno, uchováváno a je podporován jeho rozvoj.

(Koncepce účinnější podpory umění na léta 2007 - 2013)

ČLENĚNÍ KULTURNÍCH ČINNOSTÍ - DLE OBORŮ:

Kritérium	Rozdělení
Charakter vlastnictví a způsob rozhodování	veřejný (municipální) sektor soukromý ziskový sektor soukromý neziskový sektor
Způsob financování	statky privátní čistě veřejné statky smíšené veřejné statky
Oblasti kultury a jejich obory	umění (dramatické, literární, výtvarné, hudební) ochrana kulturních hodnot (muzejnictví, památková péče) kulturně výchovná činnost odborný management odvětví

STUDIE EKONOMIKA KULTURY V EVROPĚ (2006)

- ◉ prezentována Radě ministrů kultury Evr. Komise
- ◉ zavádí dva pojmy, „jež pomáhají přesněji měřit ekonomický a společenský dopad kultury“:
 - „kulturní průmysly/odvětví“ - neprůmyslová odvětví, která produkuje nereprodukovatelné zboží a služby, jež jsou konzumovány na místě. Dále se jedná o průmyslová odvětví, která produkuje kulturní produkty určené k masové reprodukci, hromadnému šíření a vývozu (například knihy, film, zvukové nahrávky).
 - „kreativní průmysly/tvůrčí odvětví“ - kultura se stává tvůrčí investicí do produkce „nekulturního“ zboží. Patří sem takové aktivity jako design, architektura a reklama.

DEFINICE KULTURNÍCH A KREATIVNÍCH PRŮMYSLŮ / TVŮRČÍCH ODVĚTVÍ

Oblasti	Odvětví	Pododvětví
Oblast tradičního umění	Výtvarné umění	řemesla, malířství, sochařství, fotografie
	Scénická umění	divadlo, tanec, cirkus, festivaly
	Kulturní dědictví	muzea, knihovny, archeologická naleziště, archivy
Oblast kulturních průmyslů	Film a video	
	Televize a rozhlas	
	Videohry	
	Hudba	hudební průmysly, živá hudební vystoupení
	Knihy a tisk	
Oblast kreativních průmyslů	Design	módní průmysl, grafický design, design interiérů, průmyslový design
	Architektura	
	Reklamní průmysl	
Oblast příbuzných odvětví	Výrobci PC, MP3 přehrávačů atd.	

PROBLÉMY VYJADŘOVÁNÍ

EFEKTIVNOSTI:

- ◉ Příčinou ekonomických obtíží kultury je její tradiční řazení mezi ekonomicky neproduktivní oblasti, v nichž jsou neefektivně využívány veřejné zdroje, navíc za často nespravedlivých podmínek.
- ◉ Je totiž jen málo oblastí, v nichž jsou ekonomické zdroje vytvořené většinou občanů skutečně využívány často nepočatnými skupinami, jak je tomu právě v odvětví kultury.
- ◉ Přesto se postupně rozvinul kulturní průmysl a trh kulturního zboží a služeb, ve kterém vedle sebe začaly koexistovat tržní i mimotržní vrstvy kulturního života.
- ◉ To přispělo k uvědomění ekonomického rozměru a k poznání, že jde o produktivní systém, jehož efekty mají často povahu externalit (jednotlivec si odnáší z kulturních akcí různé zážitky, které ho určitým způsobem motivují nebo ovlivňují a to jak pozitivně, tak negativně, apod.), a že stojí do značné míry mimo trh, ale zároveň jsou na trhu - alespoň v jeho ideální podobě - stále přítomny.

KRITÉRIA EFEKTIVNOSTI V OBLASTI KULTURY

- Hledání výkonnostních ukazatelů
 - Nutné jako kritérium rozdělování peněz z veřejných rozpočtů
 - Nutné kvůli vzájemnému srovnávání
- Ukazatele absolutní x relativní
 - Počet zaměstnanců, počet diváků, počet představení, ...
 - Náklady na jednoho návštěvníka, poměr veřejného příspěvku k vlastním příjmům organizace, ...

PŘÍKLAD Z PROGRAMU STÁTNÍ PODPORY PROFESIONÁLNÍCH DIVADEL

- ◉ Počet vlastních představení celkem
- ◉ Procento návštěvnosti
- ◉ Procento soběstačnosti (Vlastní výnosy + další zdroje/ neinvestiční náklady)
- ◉ Podíl veřejných rozpočtů na průměrné hodnotě vstupenky v korunách celkem

- ◉ Jaké ukazatele byste zvolili pro hodnocení galerií?

EKONOMICKÉ A SOCIÁLNÍ PŘÍNOSY KULTURY:

- ◉ Přímé příjmy vynaložené spotřebiteli na kulturní zboží a služby.
- ◉ Nepřímé výnosy ze souvisejících služeb a ekonomických činností (tzv. multiplikační efekt).
- ◉ Vytváření pracovních míst a dopad na zaměstnanost.
- ◉ Nepřímé ekonomické dopady v podobě budování identity a image daného místa. Vytváření zájmu o dané prostředí a zvyšování atraktivity lokality pro investory.
- ◉ Budování sociálního kapitálu - sebevědomí, vlastní identita, sociální soudržnost komunit, aj.

EKONOMICKÉ A SOCIÁLNÍ PŘÍNOSY KULTURY:

○ Budování lidského kapitálu:

- Participace na kultuře jako faktor vzdělání a růstu produktivity pracovní síly. Vytváření zásoby kvalifikované a kreativní pracovní síly a z toho plynoucí rozvoj ekonomických odvětví.
- Produktivita práce v „kreativních oborech“ s „kulturní“ složkou je nesmírně vysoká a je tahounem růstu produktivity ekonomiky jako celku, kulturní průmysl je jedním z primárních zdrojů inovací pro jiné oblasti.

EKONOMICKÉ A SOCIÁLNÍ PŘÍNOSY KULTURY:

- ◉ Dle The Arts and Public Purpose, 1997 definovány 4 hlavní veřejné účely kultury:
 - Napomáhá definovat národní identitu,
 - Přispívá ke kvalitě života a ekonomické prosperitě.
 - Napomáhá utváření vzdělaného a uvědomělého občana.
 - Zvyšuje kvalitu individuálního života.

KULTURNÍ TURISTIKA:

- Cestování zaměřené na prožitek kulturních prostředí, zahrnujících i krajinu, výtvarná a performativní umění, životní styly, tradice, hodnoty a události.
- Je pohybem osob ke kulturním atrakcím mimo jejich trvalé místo pobytu, se záměrem získat nové informace a prožitky k uspokojení jejich kulturních potřeb.

DŮVODY NÁVŠTĚVY ČR CIZINCI

- ◉ Historická města (72,8 %)
- ◉ Poznávání života a mentality země (66 %)
- ◉ Hrady a zámky (64,4 %)
- ◉ Krajina a příroda (62,1 %)
- ◉ Kontakty s lidmi (60,3 %)
- ◉ Příležitost k zábavě (58,4 %)
- ◉ Kulturní nabídka (52,8 %)
- ◉ Česká kuchyně (41,5 %)

- masová média
- hromadné sdělovací prostředky
- prostředky komunikace, které jsou schopny oslovit velký počet lidí na velké ploše v jednom okamžiku
- dělíme na subsystemy televize, rozhlasu, tisku, internetu (sociálních sítí)

MASMÉDIA

- ⊙ osvětová
- ⊙ informační
- ⊙ vzdělávací
- ⊙ výchovná
- ⊙ regulační
- ⊙ kulturní
- ⊙ zábavní
- ⊙ ???

FUNKCE MASMÉDIÍ

- Televize
- Rozhlas
- Tisk
- Internet

SUBSYSTEMY MASMÉDIÍ

○ rozlišujeme:

- masmédia na komerční bázi
- masmédia na nekomerční bázi
 - média veřejné služby,
 - tj. veřejnoprávní média
 - *public broadcast media*

PODLE ZPŮSOBŮ CHOVÁNÍ
JEDNOTLIVÝCH INSTITUCÍ

- Koexistence veřejnoprávních a soukromých provozovatelů na základě státem udělených a kontrolovaných vysílacích licencí
- Licence uděluje Rada České republiky pro rozhlasové a televizní vysílání
 - A to na základě zák. č. 231/2001 Sb. O provozování rozhlasového a televizního vysílání

DUÁLNI SYSTÉM

- ◉ média jsou tak mocnou silou v ovlivňování veřejného mínění, že by měla být využita k prospěchu co největšího množství lidí (tzn. k prospěchu, nikoli pro uspokojení nebo pro zvětšení možnosti výběru)
- ◉ stát jako majitel frekvenčního a kmitočtového spektra sice jeho část může pronajímat formou licencí soukromým subjektům, neměl by se však vzdávat zodpovědnosti za něj.

VEŘEJNÁ SLUŽBA V OBLASTI MÉDIÍ

- ◉ mají publikum vychovávat, informovat, ale také bavit,
- ◉ musí sloužit rozdílnému vkusu, intelektuálnímu i lidovějšímu,
- ◉ mají pokrývat svými službami celou zemi a pokud to technologie dovoluje, nabízet přijatelnou kvalitu příjmu,
- ◉ jsou povinny vytvářet programy pro menšiny (regionální, etnické, jazykové, náboženské i generační).

OD MÉDIÍ VEŘEJNÉ SLUŽBY SE
DNES OČEKÁVÁ

**prožívají etapu vývoje,
pro niž je příznačná vysoká míra
závislosti na jejich tržní úspěšnosti,
tedy na schopnosti generovat zisk.**

MASOVÁ MÉDIA DNES

- ⊙ **Komodifikací médií** - média se stále více a více sama stávají zbožím
- ⊙ **Komeracionalizací médií** - Důsledky této skutečnosti jsou stejné mediální produkty (zpravodajství, publicistika, komentáře či zábava) jsou svým charakterem stále více podřízeny tomu, aby byly tržně úspěšné.

V TÉTO SOUVISLOSTI
HOVOŘÍME O:

○ **Má tři hlavní rysy:**

1. krize identity - k čemu vlastně jsou?
2. krize organizace - proč jsou tak obrovská?
3. krize financování - proč mají mít zaručený příjem z poplatků?

**HLUBOKÁ EXISTENCIONÁLNÍ
KRIZE MÉDIÍ VEŘEJNÉ
SLUŽBY**

- ◉ Růst zájmu o seriál (oproti klasické kinematografii)
- ◉ Nezájem o klasické vysílací schéma
- ◉ Možnost sledovat oblíbené pořady na médiu, které je právě po ruce
 - Počítač
 - Tablet
 - Telefon

OBJEVUJE SE I KRIZE
SOUKROMÝCH (KABELOVÝCH TV)
- DŮVODY:

- ◉ Internetové videotéky, které umožňují přehrát daný pořad na jakémkoli počítači s webovým prohlížečem
- ◉ USA - Netflix
- ◉ ČR - iVysílání ČT + Voyo (Nova)
- ◉ Ve světě se - zvláště u mladých lidí - projevuje ochota platit za filmy a seriály, nikoli však klasickým televizím

DŮSLEDKY

- ◉ Oslabení vlivu kabelových televizí - HBO vlivem výše uvedeného má vlastní filmotéku GO (funguje i v ČR)
- ◉ Kabelové TV jsou tak často na půl cesty: divák si může určit pořad i čas vysílání, ale k tomu musí na prvním místě platit za tradiční kabelový program (ale z toho vlastní tvorba, často seriály 😊)
- ◉ Internetové videotéky (Netflix) začínají vytvářet vlastní díla (House of Cards/Dům z karet)

DŮSLEDKY

- Televizní stanice mají stále převahu
- Využívají jí tak, že prodávají „internetové konkurenci“ práva k vlastním dílům s výrazným zpožděním
- Tím podporují pirátského stahování (z úložišť)
- Jak televizní stanice, tak internetové videotéky sledují pirátské žebříčky - sondují s jejich pomocí, jaká díla se vyplatí koupit

PŘESTO VŠE

- Netflix je přesvědčen, že jeho služba pomáhá nelegální stahování omezit - od doby, kdy vstoupil na kanadský trh, poklesl zájem o hlavní zdroj pirátského obsahu o polovinu
- Bude ochota platit za internetové videotéky???
 - Průzkum mezi uživateli serveru Edna.cz existuje určitá ochota platit za obsah (místo pirátského stahování) i v ČR - např. seriály by si mohla kupovat necelá polovina lidí, kteří se na ně chtějí dívat.

JAK TO DOPADNE?